

संशोधनाची कार्यपध्दती

डॉ.राजेश्वरी कोरे

जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा बनकरवाडी.

प्रास्ताविक :

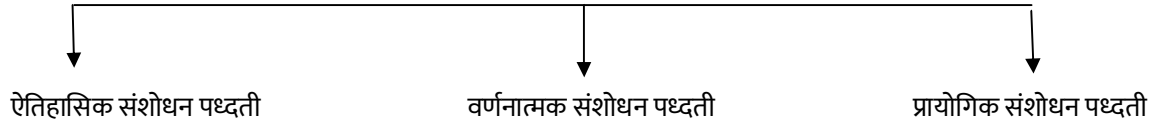
संशोधनाची कार्यपध्दती या प्रकरणात अनेक घटकांचा समावेश होता. संशोधन करण्यासाठी कोणत्या पध्दतीचा वापर केला? नमुना निवड कशी केली? संशोधनाच्या पध्दती कोणत्या? यांची सविस्तर माहिती देण्यात आला आहे. संपूर्ण संशोधनासाठी संशोधिकेने कोणत्या संशोधन पध्दतीचा वापर केला आहे याची सविस्तर माहिती या प्रकरणात दिली आहे.

संशोधन पध्दती:

संशोधन पध्दतीचे वर्गीकरण खालीलप्रमाणे :

संशोधन पध्दती

1. जीवन चरित्रे

2. शैक्षणिक विचार प्रवाहांचा अभ्यास

3. वैज्ञानिक संशोधन

4. संदर्भ संशोधन ग्रंथ

1. सर्वेक्षण

2. व्यक्ति अभ्यास

3. तौलनिक कार्यकारण पध्दती

4. तिर्थक संस्कृती व तौलनिक अभ्यास

5. वांशिक अभ्यास

6. सहसंबंध व पुर्वानुमान

7. दस्तऐवज पृथकरण

संबंधित संशोधनासाठी संशोधकाने प्रायोगिक संशोधन पध्दतीची निवड केली आहे .

प्रायोगिक संशोधन पध्दती :

प्रायोगिक संशोधन पध्दत ही एक वैज्ञानिक पध्दती आहे आणि प्रयोग हे तिचे वैशिष्ट आहे. दोन संपूर्ण सारख्या परिस्थितीत नव्यानेच अन्य घटकाचा समावेश होते एखादा घटक कमी केला जातो. त्यामाळे दोन्ही परिस्थितीची पुन्हा तुलना दाखविता येते. थोडक्यात कारण व परिणाम यांचा संबंध प्रस्थापित केला जातो. विशिष्ट किंवा कारण अस्तित्वात असणारी किंवा नसणारी परिस्थिती कृतीप्रमाणे निर्माण केली जाते.

नमुना निवड :

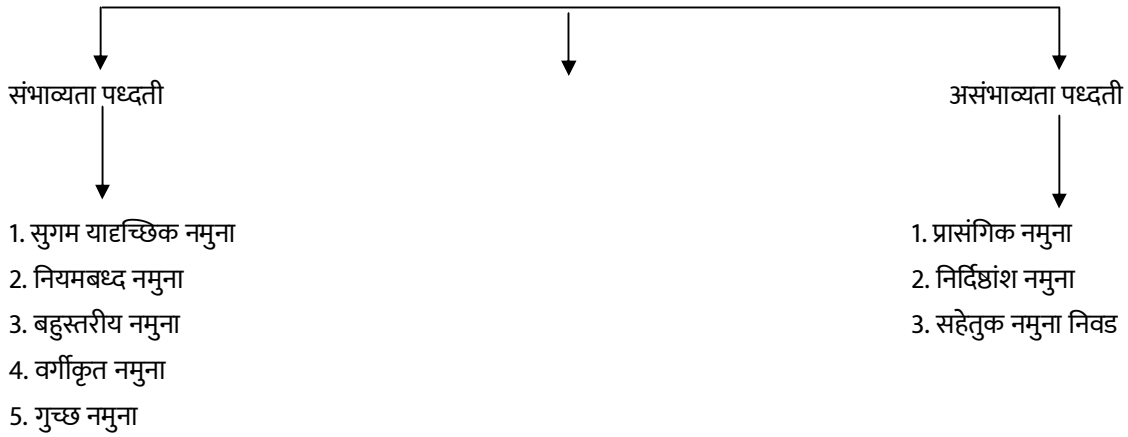
"नमुना याचा अर्थ मोठया गटातून काढलेला प्रतिनिधीक स्वरूपाचा लहान गट होय".

- जॉर्ज व हट

"नमुना म्हणजे पुर्वनिर्धारित योजनेप्रमाणे कोणत्याही एककाच्या एका समुहातील निश्चित प्रतिशत निवडणे"

- बोगार्डस

नमुना निवड पध्दती

सदर संशोधन करीत असताना नमुना निवड पध्दत वापरली आहे। आणि सदर संशोधन हे असंभाव्यता नमुना निवडीतील सहेतुक/सप्रयोजन नमुना निवड पध्दत वापरलेली आहे.

सहेतुक नमुना निवड :

या न्यादर्शात उद्दिष्टानुसार प्रतिसादकांची निवड केली जाते. त्यामुळे योग्य तोच नमुना निवडला जातो. निवडीत निर्णय योग्य राहतील अशी दक्षता घेऊन न्यादर्श घटकांची निवड केल्यास आवश्यक असलेला न्यादर्श मिळता म्हणून तो सहेतुक न्यादर्श घटकाची निवड केल्यास आवश्यक असलेला न्यादर्श मिळतो. म्हणून तो सहेतुक न्यादर्श होय. या नमुना निवडीत न्यादर्श वगळण्याची शक्यता राहते.

माहिती संकलनाची साधने :

प्रस्तुत संशोधनातील निष्कर्ष विश्वासाह ठरविण्यासाठी संशोधन ज्या माहितीच्या आधारे केले जाते ती माहिती योग्य असणे आवश्यक आहे ही माहिती खालील साधनाद्वारे मिळविता येते.

संशोधनाची साधने :

1. निरीक्षण	2. मुलाखत	3. प्रश्नावली	4. अभिवृत्तीमापिका	5. शोधिका	6. पडताळासूची
7. पनिश्चयन श्रेणी	8. अंकपत्र	9. प्रमाणित चाचण्या	10. समाजमिती	11. प्रक्षेपणशील तंत्र	

प्रस्तुत संशोधनासाठी संशोधकाने पडताळसूची या साधनाचा वापर केला आहे.

पडताळा सूची :

निरीक्षणावर आधारित पडताळा सूची असते. विद्यार्थ्यांच्या अंगी असलेल्या गुणांचा व कौशल्याचा विकास कितपत झाला आहे. याची यादी म्हणजे पडताळा सूची आहे.

माहिती विश्लेषणाची संख्याशास्त्रीय तंत्रे :

उपलब्ध माहिती, तथ्या जेव्हा प्राप्तांकाच्या स्वरूपात असते, तेव्हा त्या प्रकारचे विश्लेषण करता येते. संख्याशास्त्रीय साधने

मध्यमान :

एकूण अंकाची बेरीज करून आलेल्या बेरजेला त्या अंकाच्या एकूण संख्येने भागले असता येणाऱ्या अंकाला वा संख्येला मध्यमान असे म्हणतात.

$$\text{मध्यमान} = \frac{\text{सर्व विद्यार्थ्यांच्या गुणांची बेरीज}}{\text{एकूण विद्यार्थी संख्या}}$$

$$\text{Mean} = \frac{\sum x}{M}$$

टक्केवारी :

मिळालेल्या एकूण प्राप्त गुणांना एकूण गुणाने भागून नंतर 100 ने गुणून येणारी संख्या म्हणजे टक्केवारी होय. प्रस्तुत संशोधनात संशोधकाने मध्यमान व टक्केवारी या संख्याशास्त्रीय तंत्राचा वापर केलेला आहे.

प्रत्यक्ष कार्यवाही :

सदर संशोधन पूर्ण करण्यासाठी दिघेवाडी येथील प्राथमिक शाळेची निवड करण्यात आली. इयत्ता दुसरीच्या विद्यार्थ्यांना इंग्रजी विषयातील वाचन करताना येणाऱ्या समस्येचे निराकरण करण्यासाठी कृति संशोधनातील असंभाव्यता नमुना निवडीतील सहेतुक नमुना निवड पध्दती निवडली.

इंग्रजी विषयात वाचन करताना येणाऱ्या अडचणींचा अभ्यास करण्यासाठी सर्वप्रथम जि.प.प्रा.शाळा दिघेवाडी या शाळेतील मुख्याध्यापकांची परवानगी घेतली.

संशोधकाने सर्वप्रथम विद्यार्थ्यांना जो उतारा वाचावयास द्यायचा आहे तो उतारा मोठ्या आवाजात वाचून दाखविला. त्यामध्ये संशोधकाने स्पष्ट उच्चारसह वाचन, चढउतारासह वाचन. योग्य गतीने वाचन इत्यादी कौशल्यांचा वापर केला.

त्यानंतर विद्यार्थ्यांना इंग्रजी पाठ्यपुस्तकातील उतारा वाचन करण्यास सांगितले. त्यावरून विद्यार्थ्यांचे वाचन घेवून विद्यार्थ्यांची प्रगती कितपत आहे हे पाहण्यासाठी होय, नाही असे निकष लावले त्यानुसार संशोधकाने सुचीमध्य खुणा केल्या.

अशाप्रकारे माहिती गोळा करून माहितीचे विश्लेषण व अनिवचन केल्यानंतर त्यावर निष्कर्ष व उपाय सुचविले. अशा पध्दतीने संबंधित संशोधन समस्येशी निगडित प्रत्यक्ष कार्यवाही केली.

संदर्भग्रंथ सूची

- 1) प्रा.सौ.गाडगीळ स्वाती (14 नोव्हें.2006). कतीसंशोधन व नवोपक्रम, पुणे, सुविचार प्रकाशन मंडळ, पुणे
- 2) डॉ.मीना मंगरूळकर, प्रा.कमलादेवी आवटे, प्रा.डॉ.एस.आर. कट्टी (एप्रिल 2006), भारतीय समाज आणि प्राथमिक शिक्षण, कोल्हापूर, फडके प्रकाशन
- 3) डॉ.साळी, (2006), कृतिसंशोधन व नवोपक्रम, पहिली आवृत्ती, कोल्हापूर फडके प्रकाशन.
- 4) भिं ताडे विरा.(1996), शैक्षणिक संशोधन पध्दती, दुसरी आवृत्ती,पुणे,
- 5) नुतन प्रकाशन.